

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Tractatus Primi Pars I. de Usuris, & interesse, Pars II. de Cambiis, Pars III. de Censibus, Pars IV. de Societatibus Officiorum

Luca, Giovanni Battista de

Coloniae Agrippinae, 1691

Disc. XII. Compendium materiæ societatis officiorum. De origine, seu introductione contractus societatis officiorum in romana Curia adeò frequentis, & usitati, An ille in utroque foro censeri debeat ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74112)

durum videtur, quod sine periculo assequi velit tanquam fructus recompensativos illos, quos officium vacabile producit, dum pretium eidem periculo non subiacet; Verum considerabam dictam doctrinam in praxi receptam esse ex quadam æquitate creditori assistente, quia si periculum non adesset de jure, adesse tamen dicitur de facto, dum ut plurimum, & ferè temper (absque satis rara limitatione) hujusmodi Officiales aliud non habent nisi officium atque vitam, & hæc est ratio, ob quam præter aliarum societatem stylum istæ contrahi solent super periculo vitæ ipsiusmet Officialis, quoniam si contraheretur super vita creditoris vel alterius, Aut iste præcedit, & fors amittitur de jure, Aut præcedit Officialis, & illa amittitur de facto, & sic semper adesse dicitur periculum; Ideoque in hac facti specie, in qua ubi sequuta esset mors Officialis id rectè verificatum esset, iniquum dicebam, ut interim Officialis retinuerit officium, & pecuniam subjectam periculo saltem de facto; Et conferant quæ de dominio resultante à reservatione decreti habentur in dicta Romana de Valentinis sub titul. de Regal. ad materiam officiorum disc. 11.

Dabantur etiam pleraque inditia & probationes (licet imperfectæ) super renovatione facta cum ipsomet Jo. Matthæo hærede, quæ probationis species rectè in hac etiam materia admittuntur, ex iis, quæ in specie super renovatione societatis in officio habentur apud Cypre. Larr. dec. 26. nu. 25. & sequen. ubi concordantes, sed de isto puncto actum non fuit, cum solum ista deducerentur ad jam dictum effectum reddendi in omnem eventum turbidam exceptionem.

COMPENDIUM

MATERIÆ

SOCIETATIS OFFICIORUM

Discursus informativus.

De origine, seu introductione contractus societatis officiorum in Romana Curia adeò frequentis, & usitati, An ille in utroque foro censeri debeat licitus nec ne; Quid verè, & propriè contineat, & quæ ratio illum sustineat, Et de pluribus ejus requisitis, & quæstionibus in eo cadentibus.

S Y M M A R I V M

- 1 **O** Casus scribendi.
- 2 Unde proveniat diversitas opinionum in materia usuraria inter Canonistas, & Theologos.
- 3 De ratione ob quam in foro deferendum est Canonistis.
- 4 De aliquibus in quibus diversimodè judicatur in foro interno, ac externo.
- 5 An diligere possit offensus, & tamen prosequi vindictam.

- 6 De differentia speciali inter utrumque forum in hac materia societatis officiorum.
- 7 De origine, & occasione introductionis hujus contractus societatis officiorum.
- 8 Cui contractus iste assimiletur.
- 9 De ratione ob quam licita est taxa fructuum ab iniurio.
- 10 De Apostolicis constitutionibus editis super isto contractu.
- 11 De pluribus difficultatibus, seu rationibus dubitandi de isto contractu, sed refelluntur, & de ratione, & referuntur Theologi agentes de materia.
- 12 Quæ dicatur societas obliqua ad differentiam directæ, & de qua magis dubitari possit.
- 13 Quod etiam ista societas obliqua cum tertio sustineatur & de rationibus.
- 14 Quanam sint essentialia requisita societatis officiorum.
- 15 Referuntur doctores forenses agentes de materia.
- 16 De equivoco moralium in isto contractu.
- 17 Super qua persona debet currere periculum.
- 18 Quomodo faciendæ sit mutatio periculi vitæ.
- 19 De fraude, qua committi solet per creditores volentes currere periculum vitæ.
- 20 De materia quando impediatur lucrum, non obstante morte, ex defectu non implementi.
- 21 De declarationibus, seu considerationibus dictæ conclusionis, ut etiam in casu non implementi intret lucrum.
- 22 Quod taxa antiqua duodecim pro centenario hodie sit excessiva, & reformatione digna.
- 23 Referuntur Doctores tractantes plures quæstiones in materia.
- 24 An fiat locus lucro societatis per mortem ejus, qui de tempore in ita societatis, erat jam constitutus in periculo mortis.
- 25 De morte violenta excepta ab isto contractu remissivè, & an mortuus per manus iustitiæ dicatur mori morte violenta, vel naturali.
- 26 An societas dissolvatur per mortem cedentis, vel cessionarii.
- 27 Si officium cantat in personam unius, alter vero est reservatarius fructuum, quis istorum contrahere possit societatem.
- 28 De casu in quo super eodem officio contrahantur plures societates ultra officii valorem.
- 29 Contracta societate super pluribus officiis, an per vacationem unius dissolvatur societas in totum.
- 30 Si restituatur pars pecunia, an societas dissolvatur in totum, vel auret pro rata non soluta.
- 31 An in isto contractu requiratur pecunia numerata, vel fieri possit ex credito pro alia causa, sive cum fructibus alterius societatis.
- 32 De renovatione facta cum creditore absente, an exigat ratificationem expressam, vel sufficiat tacita.
- 33 Fidejussor, an possit renovare societatem in damnum principalis isto incipio.
- 34 An creditor in bona fide exigens fructus post extinctam seu alias cessatam societatem, teneatur eos restituere.

35 Societas in iura cum defuncto, & per istius mortem dissoluta an renovetur cum uno ex hereditibus.

36 An currant fructus saltem tanquam damna, & interesse post dissolutionem, vel dissolutam societatem.

37 De aliis questionibus remissivè.

DISC. XII.

Um quidam insignis, ac primariae religionis professor, doctissimus Theologus & eximius concionator, ob difficultates, quæ per plures antiquos, ac modernos Morales excitantur ad versus contractum societatis officiorum, ad eò in Romana Curia frequentem, & usitatum, aliquod conceperat scandalum, quod ille ita passim in foro admitteretur, & canonizaretur, ac propterea aliquam magis distinctam huiusmodi contractus notitiam, ac relationem in lege charæ amicitiae à me petisset.

Illud in primis, antequam ad dictam informationem devenirem, præmittendum censui, quod habetur etiam quandoque insinuatam *sub tit. de usuris*, & sub altero *de cambus*, magnum in hac usuraria materia opinionum discrimen adesse inter Theologos, & Canonistas, Non quidem, ut malè aliqui putant, ex opinionum diversitate, sed pro meo iudicio verius, ex omnimoda diversitate fori, in quo ipsi respectivè dictam materiam pertractant; Theologi siquidem eam principaliter tractantes in foro interno, cuius iudex est Deus cordium scrutator, sine processu, ac extrinsecis probationibus iudicans cum sola sibi cognita naturali veritate, seu ex pura, & sincera, vel depravata & impura conscientia, & intentione contrahentis, procedunt cum quibusdam metaphisicis, ac idealibus operationibus intellectus, atque cum quibusdam instantaneis distinctionibus animi, seu intentionis apud solum Deum practicabilibus; Canonistæ verò eandem materiam tractantes in foro externo, cuius iudex est homo, habens iudicandi arbitrium refrænatum intra cancellos legis præcipientis, illum iudicare dehere secundum acta, & probata, dum Ecclesia non iudicat de internis, Ideoque impracticabilis est illa species probationis, quæ in foro interno habetur apud Deum corda videntem, nostrique intellectus, & voluntatis operationes benè cognoscentem ac distinguentem;

Atque ista est vera, satisque probabilis ratio, ob quam in foro judiciali receptam habemus propositionem pluries *sub dicto tit. de usuris*, ac sub altero *de cambus* deductam, ut in materia usuraria, Canonistarum potius quam Theologorum auctoritati deferendum sit, ut potè ambulantium cum prin ipsius omnino diversis.

Si enim mutuator, in prima operatione intellectus, verè, ac sincero animo intendat facere mutuum gratuitum, iuxta præceptum Evangelicum, mox autem contemporaneè, sed per diversam ejusdem intellectus operationem alios faciat contractus, nempe societatis, & duplicis assurationis, ex quibus resultat ille contractus trinus apud Theologos ad eò receptus, tunc concurrentibus suis requisitis iustitiæ, & æqualitatis, id substinetur in foro interno, & apud Deum, sed vix datur casus, ut substineri possit in foro externo ob nimium difficilem, ac penè impossibilem justificationem illius sinceri animi, ac

bonæ fidei, quæ apud Deum ita sunt jam in probatis.

Ita pariter, si creditor ex causa census, vel cambii, seu etiam ex causa mutui credat contractum validum, sibi que licitum fuisse exigere fructus, vel alias accessiones ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, quod verè & defacto sit passus vel pati crediderit, atque cum hac bona fide tales accessiones perceperit, & consumperit, illum in conscientia tutum reddunt Theologi; Et tamen in foro externo, juxta præsertim opiniones Rotæ & Curiae Romanæ, si non concurrant requisita contractus census vel cambii, sive non probetur in specie aliàs quam per partium assertionem interesse lucri cessantis vel damni emergentis, iudex condemnabit ad restitutionem vel ad imputationem in fortem, non curata simplicitate sexus, ætatis, vel rusticitatis, aut probivæ aliisque causis bonam fidem, ac justam credulitatem inducentibus, cum in hac materia ignorantia juris non admittatur, nisi quando illa sit ad eò dubia quod assimiletur justæ ignorantie facti, ob fraudes quæ aliàs sub his prætextibus usuris fieri possent, dum, ut dictum est, Ecclesia non iudicat de internis.

E conversò autem, si creditor certò sciat debitorem non posse cambiare per nundinas, ipseque verè non habeat animum girandi æquivalentiam sub cambiis sub periculo, & incerta alea, sed voluerit facere illum contractum ut sub illius specie, vel colore accessiones ex pecunia recipiat; Sive certò sciat fundum censum non esse proprium debitoris, vel non esse capacem; Aut officium, super quo contrahitur societas non esset capax; Sive non habeat in animo erogandi mutuam pecuniam in ea investimenta vel negotia, quæ ad satisfaciendum requisitis *Cast. in l. 3. ff. de eo quod certo loc.*, cum protestationibus, ac proxenetarum atestationibus figurantur pro justificatione interesse lucri cessantis, ita ut totum sit pallium, tunc utique Theologi in foro interno illum condemnant, & tamen in externo Canonistæ ac forenses, nisi talis scientia, vel respectivè animus justificetur per extrinsecas probationes, quæ potius urgeant in contrarium, illum excusant atque fructus vel accessiones deberi decernunt; Omnes tamen in sua respectivè sphaera benè, & fundatè, ob diversitatem probationum cum quibus in uno, vel alio foro proceditur; Ideoque mea est dicendi consuetudo quod malè Canonistæ forenses se ingerunt in internis, & e conversò malè Theologi apponunt manus in externis, & forensibus, cum sint messis omnino distinctæ; Non quidem circa theoreticas, ac principia quæ concordant, imò sunt eadem, sed circa modum probationis, Atque ex hac mixtura tot æquivoca, & confusiones resultant.

Neque solum in hac usuraria materia id procedit, sed etiam in aliis, ut exempli gratia, præcipiente Christo Domino in Evangelio diligere inimicos, ac haberi tanquam amicos, Theologi procedentes cum dictis metaphisicis ac idealibus distinctionibus operationum intellectus, dicunt posse offensori remitti injuriam, illumque ex corde diligere iuxta præceptum Evangelicum tanquam amicum & proximum, Et tamen posse eidem denegari pacem seu remissionem judicialem de jure necessariam, ut offensor de crimine indulgentiam obtinere valeat, seu pœnæ minorationem; Quinimò ipsum offensum prosequi posse in iudicio instigationem seu causam vindictæ, & accusationis pro condigna punitione ex zelo iustitiæ, ac Reipublicæ bono, ut delicta non rema-

remaneant impunita; & tamen (ultra quod etiam in foro interno ista theorica, seu idea vix ad praxim reducibilis videtur), quatenus ad externum pertinet, non reperitur sensatus vel insensatus qui credet amicum, & dilectorem eum qui curat aliquem furcis suspendi vel capite truncari, seu ad triremes transmitti, cum vita, honoris, & bonorum jactura; Apud forenses autem receptum est, inimicum reputari accusatorem criminis capitalis, seu quod aliàs gravem pœnam corporis afflictivam, vel bonorum notabilem jacturam importet, cum similibus, in quibus in uno, vel altero foro adeo diversum est iudicium ob tam diversam probandi speciem, ideoque rationabiliter diversæ sunt propositiones.

Hæc citra evagationis notam prænotanda censui, utpotè necessaria, etiam ad ipsum prædictum effectum hujus contractus societatis officiorum, quoniam plerique dantur casus, in quibus dans pecuniam ad hanc societatem ob depravatum animum internum reportandi excessivum lucrum fructuum sine periculo amittendi sortem, malitiosè curat apponere aliqua pacta, vel cautelas, quibus mediantibus lucrum sortis in pecuniarum acceptore impedire curat, ideoque per Theologos merito condemnatur in foro interno, quod etiam concorditer faciendum est per Canonistas ac etiam legistas Catholicos, sed nisi hic depravatus animus extrinsecus probeatur, vel hujus contractus debita requisita illum justificantia concurrant, id nil operatur in foro externo, ac apud iustas forenses, juxta plures quæstiones in hujus discursus progressu enunciatas.

Quatenus igitur ad rem pertinet; Cum Romana Curia, occasione utriusque sacri & prophani Pontificii Principatus, nimis abundet officiis venalibus per obitum Officialis vacabilibus, ac subrogatis loco illarum militiarum, quæ aded frequentes erant in antiqua Republica Romana, juxta magis distinctam, & accuratam hujusmodi officiorum enarrationem, quæ habetur in secundo meorum laborum libro *de Regaliis discurs. 2.* Aliqua verò ex eis exigant personalem industriam in earum exercitio, unde propterea emolumentum ex illis resultans longe ultra illud quod ex aliis officiis percipitur, partim pecuniæ erogatur in officii acquisitionem, partim verò officialis industriæ ac diligentie referendum veniat, ita ut ex majori, vel minori industria, & aptitudine possessoris emolumenta sint respectivè majora, & minora, ut sunt præsertim officia Curforum Papæ, ac Notariorum Tribunalium Cameræ, & Auditoris Cameræ, multi vero ad hanc viri periti, & industrii ad hujusmodi officia exercenda nimium habiles, pecunia tamen ad eorum acquisitionem necessaria carentes; Hinc proinde introducta fuit hæc species societatis, per quam dator pecuniæ, proportionabiliter, & pro rata participet de officii emolumentis, atque cum eadem proportionem subiaceat periculo, tam in sorte, quàm in emolumentis, ad instar illius societatis iniri solitæ super aliqua negotiatione in qua unus ponat pecuniam, alter verò operam seu industriam, præsertim verò illius societatis, quæ fieri solet super navibus piscatoriis, seu mercantilibus, ac etiam belligeris, quæ vulgè nuncupari solet cambium maritimum seu nauticum sœnus sed erroneè.

Sed quoniam emolumentorum quantitas in istis officiis personalem industriam ut supra exigentibus est incerta, atque frequenter satis varia,

Undè per officialem qui industriam adhibet, ac exercitium habet plures fraudes in alterius socii præjudicium committi possent, ideoque ex hac suspitione plures oriri solebant lites, & controversiæ, Hinc proinde inolevit usus taxandi hæc emolumenta ad certam summam versimilem, tanquam per concordiam super futura incerta alea, per quam uterque potest æqualiter se habere ad damnum & lucrum, atque ex antiquo usu taxa prædicta esse consuevit intrâ, non autem ultra summam duodecim pro centenario.

Antiquiori tempore controverti consuevit istius contractus usus, ac validitas, unde propterea emanavit Apostolica Constitutio *Leonis X.* prohibens hujusmodi contractum absque beneplacito Apostolico præstando per supplicationem manu papæ signatam, cum aliis provisionibus circa indemnitatem mulierum, & alia ad rem non facientia; Deindeque alia supervenit Apostolica Constitutio *Pauli IV.* quæ idem disponit quadam forma præscripta, usurarias ac illicitas declarando illas societates, quæ aliàs quàm super officio vacabili, & absque periculo amittendi sortem fiant; Demum verò prodit Constitutio *Pii IV.* immediati Successoris, dictarum Constitutionum, præsertim ultimæ moderatiora, per quam approbantur societates super officiis tantum, quorum tamen valorem excedere non possint, dummodo cum pactis licitis & honestis, prout ante dictam Paulinam Constitutionem fieri solebant, absque aliquo beneplacito Apostolico, atque hæc ultima Constitutio est hujusmodi contractus norma, & magistra, cum alia huc usque desuper non prodierit particularis super ipsius contractus genere, vel substantia, Aliquibus tantum provisionibus contentis in Constitutione *Pauli V.* edita super reformationem Tribunalium Urbis circa mutationem personæ super cuius vitæ periculo societas durare debet, ac super didicta, & renovatione societatis respectivè.

Et quamvis aliqui Juristæ, vel morales plures adversus istum contractum excitaverint difficultates; Vel quia contineret votum captandæ mortis; Vel quia participaret de illa simonia quam aliqui, verè ignari, sine imaginabili fundamento somniarunt versari in concessione hujusmodi officiorum propter pecuniam, Vel quia contineret mutuum usurarium super vita hominis, aut speciem prohibitiæ sponsonis; Attamen ubi agitur de societate sincera, & directa inita scilicet inter dantem pecuniam, & officialem illam accipientem pro officio obtinendo, ejusque pretio in toto, vel in parte, tunc hujusmodi difficultates inter somnia & fabulas omnino collocari merentur; Tum quia revera continet illam speciem omnino licitæ ac practicatæ societatis, quæ ut supra fiat in quibuscumque negotiationibus in quibus unus pecuniam, alter verò operam, & industriam personalem ponat; Tum etiam quia nimia temeritas est dicere illicitum, ac usurarium illum contractum per tot sæcula necdum publicè & palam in Curia Romana præsertim Pontifice per ejus iudices, & Tribunalia Canonizarum, ac executioni demandatum, sed etiam explicitè approbatum per omnes dictas Apostolicas Constitutiones *Leonis X.* & *Pii IV.* ac ipsiusmet in his materiis rigorosi *Pauli IV.* dum in duabus primis præscribitur certa forma ad evitandas fraudes in eo committi solitas, in genere autem canonizatur; Licet enim in materia usuraria &

quan-

quando certum est adesse talem infectionem, illam utpote à jure Divino manantem, Pontificia potestas tollere vel sanare non possit, Absolutum tamen est ac receptissimum apud Catholicos, quod cessante tali infectione clara, atque aliqua dubietate desuper cadente, omninò deferri debeat auctoritati Summi Pontificis tamquam unici, ac veri juris divini interpretis, & sic in ratione interpretativa, seu declarativa, non autem abrogativa, vel dispensativa.

2 2 Aliqua non improbabilis dubitandi ratio magis cadere videtur in illa officiorum societate, quam ego appellare consuevi obliquam, ubi scilicet officialis cum sua pecunia jam acquisivit officium cujus est perfectus dominus, nullaque ad hunc, imò alium effectum pecunia indiget, sed verè ac defacto contractus fiat inter duos privatos, directè, ac immediate invicem pacifcentes, quia nempe Titius non officialis indigens pecunia pro aliis ejus usibus, illam accipiat ad societatem officii à Sempromio patet privato, adhibendo officium, ac respectivè officialem simulatè, ac ad pallium seu coonestationem contractus, qui celebratur quidem directè inter dantem pecuniam & officialem super ejus officio, sed ille privatus, qui pecunia indiget, eam directè recipit, atque bonam fidem recognoscendo se obligat, tam erga pecuniam datorem pro solutione sortis, & fructuum, quam erga officialem pro ejus relevatione, adeò ut datori pecuniam horum omnium conscio nulla detur actio contra officialem, ita accommodantem officium, ac nudum nomen, gerendo personam, ut vulgò dicitur *di testa di ferro*, seu *Vetturini*, unde videtur quod sit in effectu mutuum sub usuris & alteratis accessionibus ex sola ratione periculi vitæ, Atque istum casum seu speciem contractus verè, & propriè, licet ad hanc distinctionem non ita explicitè descendentes percutere videntur *Navarr. Azorius, Filicinus, Bonacina, de Lugo, Guballinus*, & cæteri Morales, cum quibus pertraxit solent aliqui Juristæ in collectorum magis quam Doctorum catalogo apponendi, de isto contractu aliquam habentes dubitationem.

1 3 Quidquid autem sit in foro interno de quo, ut præmissum est, non sunt viri forensis partes agendi, cum in eo totum pandat ab animo, ac intentione quæ soli Deo innotescunt; Quare non pertinet ad forum externum, ac ea de quibus judicat Ecclesia, quæ concurrentibus requisitis à lege præscriptis, non data contraria extrinseca probatione, supponit intentionem sinceram; Sicuti è contrà cessantibus dictis debitis requisitis, eam supponit malam, ac depravatam, quam vis inspecta veritate soli Deo, & ipsi creditori nota, contrarium utroque respectivè casu potius verificaretur; Certum est contractum sustineri atque validum, etiam pro foro interno ab Ecclesia reputari, non solum ex jam superius dicta ratione, quam Juristæ frequentius tanquam unicum deducere solent explicitè, vel implicitè approbationis Pontificiæ resultantis, vel à dictis Apostolicis Constitutionibus, vel à publico & satis frequenti usu publicè & palam in Curia ipso Papa vidente, sciente, & patiente, quinimò sæpè occasione disputationum quæ coram ipso met in Tribunali Signaturæ gratiæ habentur approbante; Verum etiam quia simulatio est in jure damnata, ubi est circa actum, ejusque substantiam, quia nempe simulatur fieri unum contractum, in effectu autem, ac in veritate alter fiat, secus autem quoad personas, quoties personarum diversitas non corrumpat substantiã contractus, neque usurarum fraudem, seu tertii præjudicium contineat, ut frequens praxis docet in *Card. de Luca De Censibus par. III,*

cambiis, quæ girant sub nomine alicujus mercatoris, cum in effectu sciente debitore pertineant ad privatum non mercatorem, cambiale tamen non prohibet; Et magis proximè in censibus, quorum subjectum est fundus capax ac fructifer certis finibus designatus pro certificatione periculi cui creditor censuarius ex fundi chasmate subjacere debet, quoniam nil prohibet aliquem fundi possessionem in gratiam alterius accipere volentis pecuniam ad censum, istum constituere sciente creditore super ejus fundo, atque contractum conficere, & tamen illum tertium recognoscere bonam fidem, totumque contractus commodum, ac incommodum, in se suscipere, ita remanente substantiati contractu cum possessore fundi, & super isto tanquam subjecto necessario; Sic à pari nil impedire videtur istum contractum societatis substantiari cum officiali, & super officio tanquam ejus subjecto necessario ad formam Apostolicarum Constitutionum, & tamen commodum & incommodum esse tertii ira volentis hanc aleam emere sub spe lucri fortis principalis breviter reportandi, eodem modo quo in censibus vitalitatis, aliquam tamen diversitatem habentibus ob omninò prohibitam ditiditiam, ac despetam recuperationem sortis principalis ita totaliter demortuæ, unde magis abest mutuum interpretativum quod ad usuram supponere oportet.

Igitur tota vis est in istis contractibus essentialibus requisitis, quæ duo esse videntur, officium scilicet capax & periculum amissionis sortis per mortem illius, super ejus vitæ periculo contractus initus est, & sine quo periculo dari non potest iste contractus validus fructuum seu emolumentorum productivus, ut communiter concordant Juristæ de isto contractu agentes, præsertim *Scaccia de cambiis, Mantica de iuris, Leonellus ad Bullam Pii IV, Felcius de societate, Boccacius, Castracanus, & Zaccchia in particularibus tractatibus de isto contractu iuris*, ac etiam frequenter *Rota Romana*, quæ sine his duobus requisitis nunquam hunc contractum probavit; Magisque super dicto requisito periculi immorantur superius recensiti Morales, ac alii, quorum tamen aliqui in hoc æquivocarunt, opinantes ipsum periculum vitæ tanquam speciem sponsonis esse subjectum contractus ita continentis mutuum sub gravibus accessionibus ratione periculi, sed in hoc æquivocant, quoniam periculum est quidem requisitum necessarium societatis, sed non est subjectum contractus.

Super qualitate verò personæ sub cujus vitæ periculo contractus currit, nihil determinatum habemus, Undè quandoque designatur persona ipsius socii dantis pecuniam, quem vulgò creditorem dicere solemus, Quandoque ipsiusmet officialis pecuniam recipientis Et quandoque tertii omninò extranei absque distinctione sexus, an sit masculus, vel femina, ac absque distinctione status, an sit secularis vel ecclesiasticus etiam Regularis; Quinimò circa personam frequentius socio danti pecuniam ex conventionione reservari solet facultas illam variandi, seu etiam quod ab initio nulla designetur, sed præscribat aliis terminis ad illam designandam; Verum ob fraudes quæ desuper committi solent, provisum est utroque casu, Si quidem per dictam Constitutionem *Pauli V.* super reformatione Tribunalium præscripta est forma talis mutationis, ut scilicet illa adnotari debeat, non solum in manuali Notarii, sed etiam in margine instrumenti ipsius societatis, ac etiam notificari alteri socio, quod etiam in nova nominatione statutum est, atque interim quod fiat nominatio nova, receptum est societatem currere super periculo vitæ ipsius socii dantis

antis pecuniam? Eademque diligentia ad evitandas fraudes utriusque registrationis ut supra, statuta est in disiecta societatis, ita ut aliàs actus remaneat infectus.

Est bene verum, quod super hoc periculo atque ad illud evitandum multæ committuntur fraudes per callidos pecuniæ datores, ita curantes excessivum emolumentum sine periculo amittendi sortem percipere, Atque in hoc concuro cum Theologis, & Moralibus, quod Rota, à cujus resolutionibus alia Tribunalia normam in hoc recipere videntur, forsitan benigne se gessit, procedendo cum juris regulis ac propositionibus generalibus super effectibus ex non implementis resultantibus, ac non adimplenti præjudicialibus, Undè propterea pro meo iudicio satis opportuna imò necessaria videtur lex huiusmodi calliditatum, & cavillationū eradicatoria, prohibendo scilicet simpliciter, ac indefinitè pacta renovationis vel supplementis fidejussorum, aut alterius implementi, ex cuius prætextu prætendi valeat lucri impedimentum, quamvis periculi casus contingat, istique ita captiosè contrahentes quoad forum internum sunt absque dubio usurarii, ac inexcusabiles à peccato, & à restitutione fructuum, dum revera in animo non habuerunt verè inire societatem cum periculo illi connaturali; Sed in foro externo, ut dictum est, non data probatione extrinseca talis fraudis id non attenditur, quoniam forus externus non iudicat nisi ex actis, & probatis.

Conveniri siquidem solet, quod officialis qui pecuniam recipit infra certum tempus, præstare debeat fidejussorem, aut illum jam præstitum renovare, sive alium adungere, Aut alium in locum præstiti mortis, vel ab Urbe discedentis subrogare, Aut dare cedulam bancariam, aliaque adimplere; ista verò ut plurimum negligi solent, cum huiusmodi contractus frequentius non nisi per imprudentes, vel parum providos fieri soleant, atque datore pecuniæ studiosè non sollicito de adimplemento, neque illius promissorem urgente, sed potius obdormitante, exindè sequitur quod contingente casu periculi per mortem ejus super cuius persona statutum est, non fiat locus lucro ex ea generali, & vaga ratione, quod istud reportari non potest nec debet ex contractu non adimpleto. (A)

Agnoscentes Rota istud inconveniens, curavit quo magis fieri posset illi occurrere, declarando quod si creditor post debitoris mortem seu obligationem adimplendi recipit ab eo fructus, tunc si casus periculi contingat in eo semestri vel alio termino pro quo fructus recepti sunt, locus fiat lucro, non obstante tali obiecto non implementi, quod ita pro eo solum tempore remissum censetur, reprobata captiosa cautela, quam callidi creditores adhibere solebant recipiendi dictos fructus cum clausula præservativa *sive præiudicio*, cum esset protestatio contraria facta (B); Verùm id parum vel nihil prodest, quoniam iidem callidi creditores sub ovina pelle luporum partes agendo, cum benevolæ dilationis, ac indulgentiæ pallio suffocatos, vel inexpertos debitores decipiunt, ac obdormitant non recipiendo fructus semestris, vel alterius termini conventi, nisi post eum jam elapsum, ut ita semper à periculo tuti, ac exempti vivant, ideoque ista perniciofa, & pessima cautela indefinitè reprobari deberet; Undè propterea ab aliquo moderno tempore in Tribunali A. C. aliquis iudex, iustè, ac rationabiliter introduxit, ut ex tempore non implementi non current fructus, dum non aderat periculum, & quidem satis rationabiliter.

Prout eadem Rota, eamdem cautelam restringen

(A) Rotas, dec. 64. Buratt. & add. dec. 674. Ottob. dec. 131. & habetur sup. d. c. 2. 3. 4. (B) in Roman. Societatis officii 13. Martii 1648. coram Bichio qua reputatur in materia magistralis, (C) in apud Duno. dec. 741. (D) apud Ottobon. dicta dec. 131. in fin. (E) sup. hoc iud. d. c. 1.

do declaravit illam suffragari, quatenus implementum promissum esset in ipso principali contractu societatis inito cum officiali, secus autem si in alio instrumento recognitionis bonæ fidei factæ per tertium pecuniæ receptorem, (C) licet quandoque eadem Rota obiter contrarium dixerit, (D) sed parum tutè, cum prima declaratio omnino probabilior videatur, ac recipienda sit, ex ea clara ratione, quod substantia contractus est in primo instrumento societatis initæ cum officiali, cuius vigore lucrum fit. secundum autem est solum ad probationem, quod societatis commodum & incommodum est ipsius recognitoris.

Reformatione quoque dignus videtur iste contractus circa dictam taxam fructuum seu emolumentorum officii usque ad 12. pro centenariis; Antiquo siquidem tempore illa congrua erat, quoniam juxta retroacti sæculi conditionem, tam officiorum vacabileum, quam ipsorum met honorum itabilium, censusum perpetuorum & locorum Montium non vacabileum fructus, & emolumenta erant longè majora, & consequenter majora erant juxta debitam proportionem emolumenta vacabileum, Undè propterea cum fructus tam non vacabileum, quam etiam officiorum vacabileum, quorum una species ab altera proportionabiliter normam recipit, hodie dimidiati sunt, quoniam dimidio minores redditus, hinc proindè profus incongruum est tolerare hanc taxam antiquam eodem modo, quo cum aliqua admiratione cernimus continuari in profus incongrua taxa antiqua statuarum fructuum dotarium ad rationem septem cum dimidio pro centenariis; Licet enim rari sint casus, in quibus in hac taxa duodecim, societates fiant ob affluentiam pecuniæ, ac pauperiam investimentorum, & ex qua causa fructuum adeò notabilis diminutio prodiit, Attamen id provenit ex industria providi officialis vel debitoris, sed non tollit occasionem feneratori extorquendi ab inextorpto, vel suffocato debitoris hæc excessivè summam, cuius proindè reformationi locus omninò esse deberet.

Plures autem quæstiones super istius contractus validitate, ac fructuum cursu, vel super lucro sortis contingere solent, quas nimirum longum ac tædiofum esset recensere, cum suis distinctionibus, ac declarationibus, easque curiosus videre poterit apud *Leonellum*, 23 *Castracanam*, *Zacchiam*, & *Contitorum* in particulatibus tractatibus de societate editis, ac etiam satis frequenter in Rota Romana decisionibus; Aliquas tamen quas memoria suggerit notabiliores, ut tuo desiderio, & curiositati satisfaciam, summam in sinuabo.

Primò enim peregrinam quæstionem disputandam mihi occasio præbuit, An fieret locus lucro sortis ad favorem debitoris per mortem ejus, sub cuius vitæ periculo contractus initus est, si ille absens à loco conventionis tunc graviter infirmus esset, ac in periculo breviter sequatur mortis constitutus, & quamvis decisio, vel auctoritas specialis non haberetur, ex principiis tamen generalibus, vel similibus pro non lucro pro veritate consultus respondendum censui. (E)

Secundò cum in istius contractus formula exciperetur mors violenta, Hinc præfati tractatistæ, præsertim *Castracanus* & *Zacchia* pluries disputant quæstiones de muliere moriente in partu, de occidente se ipsam, de morte sequuta in bello, vel in duello, cum similibus; Occasione autem cuiusdam quæstionis habitæ super evictione cessæ commoditatis pensionis vacatæ per mortem ex causa delicti pensionarii cedentis disputavi, An moriens per manus iustitiæ seu carnis

eis mori dicatur morte naturali, vel violenta, & comperit decifum per Rotam censendum esse mortuum naturaliter, ita ut fieret locus lucro, quamvis verè & de facto occidatur à carnifice, quoniam ita dicitur voluntariè mori, ac occidi à feipfo per quamdam speciem quasi contractus, quem delinquens in actu delinquendi facere dicitur cum iustitia seu lege, ita ejus pœnis se subjiciendo; Ac etiam quia mortis violentæ exceptuatio introducta est ad tollendum omne votum captandæ mortis, atque ut ita tollatur occasio, nõ debitor ex cupiditate lucri infidietur vitæ creditoris vel locii, quæ ratio in hac specie mortis cessat. (F)

26 Tertiò frequenter disputavi, seu ab aliis disputatum vidi, An facta per creditorem cessione societatis alteri, illa vacaret seu dissolveretur per mortem cedentis, vel cessionarii. & verius est, atque ita decifum attendi debere personam cedentis cum quo contractus est substantiatus, nisi accedat formalis novatio cum ipso officiali per quamdam implicitam renovationem societatis, ac mutationem periculi vitæ. Ad instar eorum, quæ habemus in jure in materia ususfructus qui per usufructuarium alteri cedatur de consensu proprietarii, ita, & taliter quod mutata censeatur persona. (G)

27 Quarto, An societas contrahi possit per officialem seu titularem super officio, cujus alter ex legitimo & valido decreto sit reservatarius, vel potius ad istum id pertineat, & juxta hanc secundam partem aliàs sustinui, ac est probabilis, quia si hæc societas contrahitur super emolumentis, idcirco id pertinet ad eum qui ex legitimo decreto est illorum dominus. (H)

28 Quintò Cum certum sit juxta litteralem dispositionem dictarum Apostolicarum Constitutionum, non sustineri societates ultra officii valorem, si casus præbeat plures societates super eo contrahi, quarum singulæ talem valorem non excedunt, longè tamen illum excedunt simul junctæ, dubitari contigit, an omnes sustineantur, vel quæ. Et in hoc germana distinctio est, quod aut omnes societates contrahæ sunt per eandem personam datam pecuniam pluribus ac diversis bonam fidem recognoscentibus, & tunc omnes illæ quæ excedunt valorem remanent invalidæ, cum ipse creditor sciat officii incapacitatem, dum societates substantiantur, atque inibi dicuntur cum officiali, atque ita determinavit Rota licet scribentes pro creditore non acquiescerent ex motivo ulus contrarii, qui etiam probatus non est attendendus ut potè redolens potius abusum, & corruptelam, dum cessante officii subiecto necessario, ita remanet mutuum usurarium sub nomine societatis palliatum. (I)

Aut societates super eodem officio in itæ sunt per diversas personas cum eodem officiali, ita ut singulæ distinctæ, ac de se consideratæ non excedant, & tunc intrat eadem distinctio, quam passim habemus in materia censuum impositorum super fundo alieno, vel incapaci, quod scilicet, aut creditor de tempore impositionis id scivit aut ignoravit, si scivit, actus remanet invalidus, & nulli fructus prætendi possunt, si verò ignoravit, atque bona fide sequutus est fidem officialis explicitè, vel implicitè supponentis officium capax, & tunc non potest sustineri societas tamquam societas ex defectu subiecti, ut de censu dicitur, sed bene actus habetur pro valido in odium ita mala fide contrahentis, atque creditori bonæ fidei debentur fructus tamquam damna, & interesse, Remanente solùm aliqua difficultate, ex tempore quo id ad creditoris notitiam devenit, in quo Rota variavit in censibus.

Sextò, Si contrahitur societas super pluribus officiis cum patre, ut illa super omnibus, & singulis contracta censeatur, ita ut uno vacante remaneat super aliis quæ sint totius societatis capacia, scio disputatum in Rota, An ind sustineatur, vel potius non obstante conventionione societas dissolvatur per mortem unius officialis quoad omnes, ut est de regulari natura societatis, & quantum mihi supponitur, dubium pluries in Rota propositum ob ambiguitatem non fuit resolutum neq; ulteriorem progressum habuit, forsàn causa per concordiam finè accepit, memoria tamen non suggerit partes, neq; de super meū judicium proferre possū cum mihi defuerit occasio talem punctam disputandi.

Septimò, Quandoque disputatum fuit, an officiali, vel recognitore bonæ fidei restituentem socio creditori partem pecuniæ in societatem acceptæ, ista dissolvatur in totum, vel potius firma remaneat, ac perferret pro rata non soluta; Et cessantibus adminiculis voluntatis recedendi in totum, decifum fuit per Rotam, societatem sustineri pro rata quæ remanet debenda, ex ea ratione, quod agitur de materia dividua, in qua tantam affert utilitatem totum respectu totius, quantum pars respectu partis, multò verò magis, ubi talis perleverantis voluntatis inditæ concurrerent, illud præsertim solutio nis fructuum,

Octavò, Vidi dubitatum, an in hujusmodi societate contrahenda requiratur pecunia numerata, vel illa fieri possit cum mercibus, seu aliis bonis ita valutatis, vel cum alterius societatis fructibus decursis, & non solutis, atque de stricto jure probabilior visa est affirmativa, cum circa fructus, isti non dicantur accessiones usurariæ; unde intraret superfectatio, seu anathematis, sed sint species fructuum censuum, vel cambiorum, in quibus cessante quoad census obstaculo Bullæ Pii V. id non prohibetur. (M)

Idemq; quoad creditum ex alia causa, dum solum in censibus per dictam Bullam ita cautum est, Satis tamen circumspectè in hoc procedendum est ex eadem ratione, ob quam in censibus ita cautum fuit, & præsertim ob fraudes, ne tales contractus incurrerent cum stocchis, & civantis, vel cum pecunia debita ex causa ludis aut ex alia illicita, vel turpi causa.

Nono, Disputavi pluries in materia renovationis, an illa post jam dissidatam societatem fieri possit per unum locum altero absente, cujus expressa ratificatio non accedat, sed ipsa desumatur tacite ex conjecturis, & adminiculis, atque decifum fuit per Rotam requiri acceptationem expressam, non autem sufficere tacitam, vel præsumptam. (N)

Decimò, Disputavi, an hædesussor ejus qui recognovit bonam fidem pulsatus à creditore ad restituendam acceptam pecuniam, possit in scio principali debitore societate renovare, seu alià in ejus damnū contrahere ut ita se eximat à molestiis, & fuit decifum affirmative. (O)

Undecimò, An societas contracta cum defuncto, ex quo plures fuerunt superstites hæredes, renovari possit cum uno, vel aliquibus, aliis ignatis, & ex facti qualitate scio resolutum affirmative. (P)

Duoodecimò, An expressè per dissidatam, vel tacitè per mortem seu alium casum dissoluta societate, ac non restituta pecunia, debeantur fructus, vel damna & interesse loco fructuum ad eandem rationem; Et tunc; aut agitur de illa societate quam supra dixi obliquam, quia nempe officialis fiducialiter accomodat officium, & societatem contrahat ad commodum vel incommodum tertii recipientis pecuniam,

(F) Rot. apud Zaccb. hoc tract. dec. 54. Castr. can. r. ca. 29. & habetur in Massiken. pensionis sub tit. de pensionibus. (G) Ut sup. hoc tit. disc. 6. (H) ut sup. disc. 8. (I) Rot. in Romana societatis off. 20. Junij 664. Ninot. & 9. Decembris 1665. Bourlemont. ubi concordantes. (L) Ut apud Merlinum decif. 60. repetit. dec. 454. par. 4. recent. tom. 2. (M) Sup. disc. 10. (N) Ut sup. disc. 9. (O) Ut sup. disc. 5. (P) Ut sup. disc. 4.

ac recognoscens bonam fidem, & certum videatur nihil debere nisi concurrentibus mora, & aliis debitis requisitis lucri cessantis, vel damni emergentis; Aut verò de societate propria, & directam cum officiali cum pecunia sibi directè data ad emendum officium, & tunc tam ex quadam declaratione Papæ in plena Signatura Gratiæ, quàm ex quadam æquitate, aliisque probabilibus rationibus, ego aliàs dixi, quod si licet fructus debeatur tanquam damna & interesse, licet durum sit debere ad eandem rigorosam rationem, dum cessat periculum. (Q)

36 Ifa pro nunc ira currenti calamo suggerit memoria, quæ pro aliquali informatione viri non forensis ad curiositatem requirere sufficere videntur; Reliqua verò ubi occasio exigeret exquiri possent à su-

prà insinuatibus auctoribus de materia agentibus, ac etiam ex Rotæ decisionibus, in quibus materia frequenter tractata cernitur.

Illud etiam subjungendo, quod licet creditor post dissolutam societatem fructus exigere non valeat; Attamen datur etiam casus in quo illos exactos & consumptos restituere, vel imputare non tenetur, quando scilicet debitor sciens finitam esse societatem sponte solvit fructus creditor ignato bona fide credenti eam durare, & qui in eodem bonæ fidei statuto consumpsit, atque ita decum fuisse in signatura gratiæ. (R) Et merito quidem ex rationibus in simili ponderatis circa excessivam solutionem cambiorum in sua materia, ac etiam circa solutionem fructuum recompenfatorum in materia usuraria. (S)

(Q) *De sup. disc. preced.* (R) *Testatur Boccacc. de societ. num. 191. & refert Spad. conf. 2. 48. num. 7. lib. 2.* (S) *Sub tit. de cambiis disc. 28. & sub tit. de usur. disc. 17. & 18.*

INDEX

RERVM NOTABILIVM,

Quæ continentur sub titulo de Societate officii.

A

ABSENTIS.

Omne contracta seu renovata societas requirit illius expressam ratificationem, nec sufficit tacita seu præsumpta, disc. 4. n. 3. d. 9. nu. 3. d. 12. n. 32.

ACCEPTANS.

Litteras cambii non tenetur solvere, si tempore acceptationis, scribens mutaverat statum, in scio acceptante d. 1. n. 7.

ACTUS.

Pro infecto quando habeatur ob præsumptam deficientiam consensus, d. 1. n. 9.

Cum præsupposito falso gestus corrumpit d. 1. n. 2.

ADIMPLERE.

Contractum &c. vide Implementum.

ANIMUS.

Probat non minus verbis quàm factis & tam ex præcedentibus quàm ex subsequenter, d. 1. n. 3.

ASSECURATIO.

Navis jam naufragatæ non tenet, d. 1. n. 9.

C

CASUS.

Promissioni appositus si jam tunc evenerat, facit corrumpere contractum disc. 1. nu. 9.

CEDENTIS.

Mors dissolvit societatem, d. 6. n. 3. d. 7. n. 2. d. 12. n. 26.

Procurator in rem propriam dicitur esse cessionarius, qui omnia facere potest, quæ per procuratorem geri possunt d. 7. nu. 3.

CENSUS.

Fructus converti possunt in sortem, d. 10. nu. 2.

A Societate officii in quibus differat, discursu 10. nu. 3.

CESSIO.

Societatis an fieri possit socio invito disc. 7. num. 5.

CESSIONARIUS.

Cedentis procurator in rem propriam esse dicitur & potest facere omnia quæ per procuratorem geri possunt, d. 7. n. 3.

Morte sua non dissolvit societatem d. 6. nu. 3. d. 7. n. 2. d. 12. n. 26.

Lim. st. tate simulatione, & quando hoc procedat, d. 7. n. 6.

COMMODITAS.

Emphyteusis & Feudi acquiri potest per ipsum dominum, d. 6. sub n. 4.

Hæreditatis gravatæ acquiri ac possideri potest per fidei commissarium durante jure gravati, d. 6. sub n. 4.

Pensionis acquiri ac esse potest penes titularem, residente substantia penes alterum, d. 6. sub n. 4.

Societatis esse potest penes unum quamvis substantia sit penes alterum, d. 6. nu. 2.

CONCURSUS.

Personarum plurium incompatibilium admittitur in uno subjecto diversis respectibus, & ubi adest interesse tertii, d. 6. num. 5.

CONSENSUS.

Deficientia præsumpta quando operetur ut actus habeatur pro non facto, d. 1. n. 9.

CONSTITUTIONES APOSTOLICÆ.

De societate officii disponentes recensentur d. 12. nu. 10.

CONTRACTUS.

In casum qui jam tunc evenerat, si fuerit conceptus, evanescit, d. 1. n. 9.

Cohæredis unius quando teneat etiam respectu alterius cohæredis, casus variè afferuntur, d. 4. n. 4. ad fin.

Implementum &c. vide implementum.

Novatio quando inducatur ex observantia solvendi fructus, d. 2. n. 5.

Cum præsupposito falso gestus, corrumpit, disc. 1. nu. 2.

Societatis officii fieri dicitur cum ipso officiali, non cum recognoscens bonam fidem. discursu 3. n. 9.

Societatis officii qua occasione fuerit introductus in Curia Romana, d. 12. n. 7.

Assimilatur societati quæ initur super aliqua negotiatione, d. 12. n. 8.

Distinguitur indirectum & obliquum, d. 12. n. 11.

Obliquus etiam sustinetur, & de rationibus, d. 12. n. 13. & seq.

Pecuniam numeratam an requirat vel possit contrahi cum alia re, d. 12. n. 31.

Substi-